

FELLESSKAP, TILSTEDEVÆRELSE OG TILGJENGELIGHET

**Rapport om nye diakonale utfordringer i Ørland og Bjugn
mellom 2014 og 2030 fra ”Framtidsutvalget” oppnevnt av Ørland
menighetsråd og Bjugn, Nes og Jøssund menighetsråd i 2013**

Forord

Denne rapporten fra "Framtidsutvalget" oppnevnt av menighetsrådene i Ørland og Bjugn er et av flere underlagsdokumenter for det særskilte diakoniplanarbeidet i menighetene i Ørland og Bjugn. Kirkemøtet vedtok Plan for diakoni i november 2007 og retningslinjene for Kirkens diakoni som her trekkes opp, trådte i kraft ved inngangen til 2008. Den nye diakoniplanen er en del av store reformprosesser i Den norske kirke. Det grunnleggende arbeidet som er gjort sentralt vil være retningsgivende for det diakonale planarbeidet i den enkelte menighet. De diakonale utfordringene som det i rapporten blir pekt på som følge av at fremtidig kampflybase etableres på Ørland, må så snart som mulig følges opp med organisert diakonalt arbeid i menighetene.

Ørland/Bjugn 31.oktober 2013

Åslaug Elvebakk, Ola Garli, Mari Høyen og Sverre Stai.

Oddbjørn Ingebrigtsen
sekretær

1. BAKGRUNN OG AVGRENSNING

Stortingets vedtok i juni 2012 at Ørland Hovedflystasjon skal utbygges til framtidig kampflybase i Norge. Betegnelsen hovedflystasjon endres til *flystasjon*. Dette vil innebære store investeringer. Både flystasjonen og lokalsamfunnet vil i de kommende år gjennomgå store endringer. Etableringen av kampflybasen vil berøre hele Fosenregionen, men det er Ørland og Bjugn kommuner som vil bli mest berørt. Ørland og Bjugn kommuner har forøvrig i lang tid i offentlige dokumenter vært omtalt som *forsvarskommuner*. I oktober 2012 ble det fra Ørland menighetsråd søkt Nidaros bispedømmeråd om midler til å starte et foreløpig planarbeid relatert til den nye situasjonen. I søknaden nevnes det at det i hovedsak dreier seg om diakonale utfordringer i menighetsarbeidet i årene framover, men at spørsmål knyttet til trosopplæring, barne- og ungdomsarbeid vil komme etter hvert som etableringen av kampflybasen tar form. I brev av 14. desember 2012 til Ørland menighetsråd går det fram at Nidaros bispedømmeråd bevilger kr 85 000,- til arbeidet det ble søkt om. I løpet av de første månedene av 2013 ble det nedsatt et utvalg som skulle arbeide med saken. Utvalget ble kalt "Framtidsutvalget" og bestod av medlemmer fra både Ørland og Bjugn. Til utvalget ble følgende oppnevnt: sokneprest Ola Garli og klokker Grethe Leding Ringstad fra Ørland menighet og sokneprest Åslaug Elvebakk og menighetsrådsleder Mari Høyen fra Bjugn, Nes og Jøssund menigheter og stasjonsprest Sverre Stai ved Ørland Hovedflystasjon. Fra medio april tiltrådte førstelektor Oddbjørn Ingebrigtsen utvalget som sekretær på timelønnsbasis. Det har i tillegg til vanlige sekretæroppgaver vært sekretærens oppgave å følge opp saker mellom møtene og å føre denne rapporten i pennen. Det viste seg at Grethe Leding Ringstad av tidsmessige årsaker ikke kunne delta i utvalgets møter. Utvalget har hatt 8 møter. Dessuten har det vært korte møter mellom enkeltmedlemmer av utvalget og sekretæren. Utvalget har hatt kontakt med representanter for administrasjonen i både Ørland og Bjugn og vært representert på konferanser og møter relatert til den nye situasjonen i regionen. Utvalget har ikke valgt leder. Utvalgsmøtene har vært holdt vekselvis på de to respektive kirkekontorer. Sokneprestene har vekslet på møteledelsen. På møtet 15.mai deltok seniorrådgiver Kristian Stendahl fra Nidaros bispedømmeråd.

1.1 Relevante utredninger

Det er i hovedsak tre aktører som har utarbeidet og som utarbeider utredninger og legger planer som er spesielt relevante for utvalgets arbeid. Disse aktørene er Ørland kommune, Bjugn kommune og Forsvarsbygg. Det vil være flere plandokumenter for de ulike virksomhets-sektorene i kommunen. Det er delen som kalles samfunnsplandelen som er mest interessant for dette utvalgets arbeid. Ørland og Bjugn kommuner ga Rambøll, som er et av Nordens ledende rådgiverfirmaer innen plan, arkitektur og teknikk, i oppdrag å utrede demografi og behov som følge av kampflybase. Rambøll leverte sin utredning i april 2013.

Samfunnsplandelen for **Bjugn kommune** (1) er datert mars 2012 Den består av to deler, en strategi del og en faktadel. Viktige avsnitt her har titlene *livskvalitet, bo og leve og kultur gir helse*.

Avsnittet om livskvalitet inneholder en rekke visjoner, men er lite konkret. Det understrekes at livskvalitet skal være en rød tråd i kommuneplanen. En regner i bo og levedelen med at det kommer mange nye innbyggere til Bjugn som følge av kampflybasen. Det nevnes her sentrumsnære tomter og gode rekreasjonsområder. Når det gjelder kultur, skal det satses ytterligere på den. Noen av lokalsamfunnene i kommunen blir spesielt nevnt og strukturelle trekk som barnehage tilbud og andre servicetilbud blir trukket fram. I avsnittet om folkehelse nevnes flere målsettinger innenfor ulike tema som barn med spesielle behov, sosiale ulikheter, skolehverdagen og tilgjengelighet.

I avsnittet om utfordringer knyttet til utbyggingen av ØHF står dette:

Det kan være at forsvarets folk har helseutfordringer som vi ellers ikke finner i stort monn hos andre nye innbyggere, og som vil kreve særlig oppmerksomhet fra kommunen. Alle har behov for et sted å bo, barnehageplass, jobb til ektefelle skoleplass og infrastruktur. Allikevel bør vi ta høyde for at vi sammen med ØHF sikrer at særlig utsatte grupperinger fra forsvaret blir godt ivaretatt. Dette kan blant annet gjelde forhold til ivaretagelse av veteraner og deres familie. Slike spesialhensyn kan befinne seg i skjæringspunktet mellom helsevesen og sosialt arbeid. Det kan også være rettet mot forebygging gjennom tilrettelegging for aktiviteter som for eksempel ekstrem sport.

I Bjugn arbeides det nå med tiltaksdelen eller med iverksettelsesdelen av samfunnsplandelen.

Ørland kommune kom langt senere i gang med sin planprosess. Prosessen ble utsatt nettopp på grunn av avgjørelsen om kampflybasen. I følge dokumentet *Planstrategi og planprogram Ørland 2013 – 2026 (2)* er planprosessen slik at kommunestyrebehandlingen av samfunnsdelen vil skje i juni 2014. Planprossedokumentet tar for seg strategiske utfordringer, planstrategi, planprogram og konsekvensvurderinger. I delen som beskriver utfordringer, er flere målsettinger innen folkehelse temaet tatt opp. Her er målsettinger om utbygging av velferdstjenester, utjevning av sosial ulikheter og at innflyttere til kommunen skal bli sett på som en ressurs. Om konsekvensutredningsdelen er det anført en rekke temaer som skal gjøres til gjenstand for egne utredninger. Her er blant andre nevnt befolkningens helse, nærmiljø, risiko- og sårbarhets analyse og konsekvenser i anleggsfasen. Planprosessen er ikke kommet så langt at det konkrete innholdet i temaene som er nevnt er klart og langt mindre hvordan målsettingene skal nåes i form av tiltak.

Forsvarsbygg har til nå utarbeidet en rekke delrapporter (3) som ledd i arbeidet med utredning av mulige konsekvenser utbyggingen av kampflybasen vil ha. Noen relevante rapporter er følgende: anleggsfasen, støy, befolkningens helse, nærmiljø og friluftsliv. I temarapporten om anleggsfasen er nevnt at arbeiderne som vil være her under anleggsperioden utenom arbeidstid kan medføre økt press på lokalsamfunnet og dagens fritidstilbud. I temautredningen om støy går det fram at framtidig flystøy kan være en helsemessig utfordring og at økt lydnivå vil måtte medføre at noen boliger må fraflyttes. De helsemessige følgene av økt lydnivå blir også tatt opp i utredningen om helse og trivsel. Det heter seg her at Ørland og Bjugn kommuner er små og at de har noen sårbare sider. Samfunnene er bygget opp omkring noen stabile og grunnleggende strukturer med lange tradisjoner innen jordbruk og fiske. Flystasjonen har også etter hvert blitt en av de stabile strukturer i lokalsamfunnet. En omfattende utbygging av kampflybasen vil være en utfordring for identitet og stolthet knyttet til stedets tradisjonelle virksomheter. Videre understrekes det i denne utredningen at de sosiale nettverkene til noen grupper som eldre og uføre vil være mer sårbare enn andre og vil være truet i områder hvor fraflytting vil bli en konsekvens. I nærmiljøutredningen er hovedvekten lagt på beskrivelser av konsekvenser for friluftslivet og endringer i bomønster, service – og tjenestetilbud.

Utredningen fra **Rambøll** (4) er konsentrert om mange faktatall for de to kommunenes demografi og prognoser for demografisk utvikling i totale folketall og for aldersgrupper. Prognosene er inndelt i optimistiske, sannsynlige og pessimistiske anslag fram mot 2030. Til de demografiske beregningene hører også anslag for ut- og innpendling i de ulike tidsperiodene. Tjenestebehov og arealbehov er basert på de demografiske beregningene som er foretatt. Et eget kapittel i utredningen er viet interessekonflikter hvor både latente og manifeste konflikter er inkludert. Konflikter som nevnes her er konflikt mellom kommunen og grupper av innbyggere, konflikt mellom grupper som ønsker og grupper som ikke ønsker kampflybasen velkommen og integrering av innflyttere.

*

Som vi ser av gjennomgangen ovenfor, er planer og utredninger til nå relatert til det vi kan kalle ”det strukturelle nivået”. I tillegg er det nevnt en rekke målsettinger for utvikling av lokalsamfunnene i de to kommunene. Planer og utredninger ser ikke de fulle og hele konsekvensene før analysen er tatt ned til individnivå. Det er enkeltmennesker og grupper av enkeltmennesker som opplever å trives eller ikke trives. Det er enkeltmennesker som må flytte fra boligen sin og det er enkeltmennesker som skal utvikle seg fra barn til ungdom og fra ungdom til voksen. Det er forståelig at det er slik i denne fasen av arbeidet. Denne rapporten har fokus på de diakonale eller omsorgsmessige sidene av etableringen av kampflybasen. Kommunenes og Forsvarsbyggs plandokumenter og utredninger utgjør en kontekst og en faktabasis for denne rapporten om diakonale utfordringer.

1.2 Diakoni og rapportens fokus

I *Plan for diakoni i Den norske kirke*, vedtatt av Kirkemøtet i 2007, står det i kapitlet om diakoniens teologiske grunnlag: at ”Diakoni er kirkens omsorgstjeneste.(5) Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.” Det er verdt å merke seg at det er ny definisjon av diakoni som ligger til grunn for denne planen i og med at både felleskapsbygging, vern om skaperverket og kamp for urettferdighet er med i definisjonen. I følge § 9 i Kirkeloven har menighetsrådet ansvar for at diakonien innarbeides og utvikles i soknet. Et viktig redskap i denne sammenheng er det lokale diakonale planarbeidet. Dette utvalget har ikke arbeidet med de generelle diakonale utfordringer i Ørland og Bjugn menigheter, men har konsentrert seg om diakonale utfordringer, tiltak og ressursbehov som fremtidig etablering av kampflybase

ser ut til å representere. Både Ørland og Bjugn menigheter bør utarbeide sine egne diakoniplaner. Denne rapporten vil være et av flere grunnlagsdokumenter i arbeidet med menighetenes egne planer.

I diakoniplanen som er nevnt ovenfor, understrekes det at den diakonale virksomhet i Norge er et mangfold på mange plan og i mange sammenhenger. Arbeidet som skjer innenfor Den norske kirke er en del av en større enhet. På det generelle plan forekommer diakonien i *allmenn diakoni* slik den enkelte og fellesskapet hjelper medmennesker i store og små kriser. Det vil alltid oppstå situasjoner der vi trenger andre. Den andre type diakoni som nevnes i planen er det *organiserte diakonale arbeid* som diakoner og diakoniarbeidere utfører på vegne av menigheten overfor utsatte enkeltmennesker og grupper. I svært mange tilfeller er det klart at uten en stor innsats fra frivillige medarbeidere vil mye av den organiserte virksomheten være umulig å gjennomføre.

2. TO FASER OG TO SCENARIER

Et scenario er en slags fortelling i miniatyr, en helhetlig beskrivelse av hvordan et samfunn kan tenkes å se ut i fremtiden og utviklingen som har ledet til en ny fremtidig tilstand. Et vanlig norsk synonym er "fremtidsbilde". Innenfor det som kalles scenariemetodikken legger man til grunn at utviklingen sjelden er entydig eller forutbestemt. Slik er det også med våre scenerier for utviklingen i Ørland og Bjugn.

Vi vet ikke hvordan utviklingen vil bli for våre to kommuner i de nærmeste år, men vi kan trekke på erfaringer fra områder som har vært i en situasjon som har likhetstrekk ved vår. Likevel er det klart at vi har liten kunnskap om hvordan et militært samfunn, som den nye kampflybasen, vil påvirke lokalsamfunnet i en omfattende omstillingsfase som den vi står overfor. Hammerfest i Finnmark og utbyggingen på Melkøya av landføringsanlegget for flytende naturgass der har likhetstrekk med det som skal skje i vårt område i de kommende år. Denne utbyggingen skjedde mellom 2002 og 2006.

NORUT NIBR Finnmark har utarbeidet en omfattende rapport: *Samfunnsvirkninger fra første feltutbygging i Barentshavet. Snøhvit 2002 -2006,ett år før produksjonsstart.*(6)

Rapporten tar for seg en rekke tema samlet i hovedkapitler som: De ulike aktørers innsats for å skape regional utvikling, næringslivsutvikling og markedsvekst, befolkning og samfunnsutvikling. Innenfor det siste kapitlet behandles levekår i Hammerfest. Et viktig

underlag for denne delen av rapporten er kommunelege Anne Grethe Olsens artikkel i Tidsskriftet Michael i 2006 om helsekonsekvenser av utbyggingen på Melkøya. Olsen peker på at det var en del mer vold i bybildet i begynnelsen av anleggsfasen, men at den ble redusert antakelig som følge av forebyggende tiltak. Dessverre har forekomsten av vold og trusler i hjemmene økt i anleggsperioden. Dette får selvsagt konsekvenser for enkelte barn og unges oppvekstvilkår. Boligprisene har økt betydelig og dette kan føre til negative konsekvenser for ungdom og småbarnsfamilier i etableringsfasen.

Tre viktige avsnitt i samfunnsutviklingsdelen i NIBR sin rapport tar opp utbyggingen og utsatte grupper med hensyn på sosialhjelpsmottakere, risikoforhold i familier, vold og svangerskapsavbrudd.

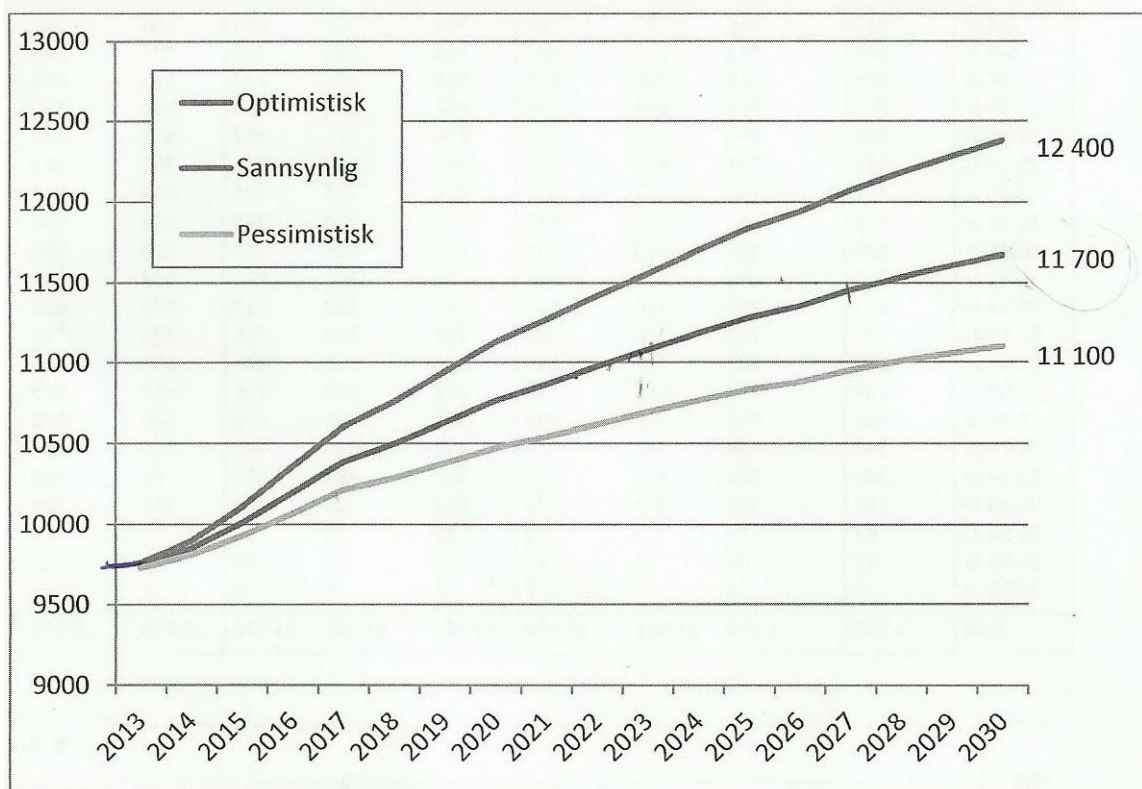
Andelen sosialhjelpmottakere har sunket under utbyggingsperioden. Dette antar man skyldes redusert arbeidsledighet, noe som skyldes anleggsvirksomheten på Melkøya. Andelen skilsmisser er høyere i Hammerfest enn Finnmark forøvrig og landet forøvrig. Når det gjelder undersøkelser av barn og ungdom i aldergruppen 0 - 17 på bakgrunn av bekymringsmeldinger, var økningen markant i anleggsperioden. Politiet i Hammerfest er av den oppfatning at det har vært en økning i bruk av ulovlige rusmidler i anleggsperioden. Vold mot kvinner, målt som antall besøk eller overnattinger på krisesenter, hadde en økning i begynnelsen av perioden, men har stabilisert seg noe etter dette. En kan heller ikke si at vold i byen har økt i perioden, men dette skyldes i stor grad forebyggende tiltak som etablering av fritidstilbud på Melkøya. Det kan heller ikke påvises økning i svangerskapsavbrudd, hverken som aborter eller bruk av angrepiller i perioden.

Av Rambøllutredningen går det fram at Ørland vil være Norges største arbeidsplass i årene fram mot 2019. I samme periode trenger Ørland flystasjon omkring 500 nye ansatte. Det er meget usikkert hvor stor andel av disse som kommer til å bo i Ørland eller Bjugn eller kommer til å pendle. Etter 2019 er det temmelig sikkert at det også vil opprettes nye arbeidsplasser både på stasjonen og utenfor. Dette betyr at mange familier og enkeltpersoner vil etablere seg i de to kommunene i tida fram mot 2030. Som en ser av figuren nedenfor fra Rambøllutredningen har man her tre ulike anslag for befolkningsutvikling i de to kommunene: det optimistiske, det sannsynlige og det pessimistiske. I vårt dokument holder vi oss til det sannsynlige, med andre ord det mest nøkterne. Vi er imidlertid oppmerksom på at begge kommuner i sin samfunnsdel av kommuneplanen nok heller mer mot et optimistisk

anslag. Som eksempel her kan nevnes at når Rambøll kalkulerer med 20% befolkningsøkning fram mot 2030 planlegger Ørland ut fra en befolkningsøkning på 35% i samme periode. Det er forståelig at både politikere og administratorer i kommunene ønsker at folketallet skal øke mest mulig. Spesielt gjelder dette innbyggere i arbeidsdyktig alder. Et begrep som går i igjen i flere dokumenter og på konferanser og folkemøter om følger av etablering av kampflybasen er begrepet ”bolyst”. Hvordan skal man få folk til å etablere seg framfor å pendle, blir et viktig spørsmål i denne sammenheng.

Figur for befolkningsutvikling i Ørland og Bjugn (Rambøllutredningen).

Figur 15 Tre scenarier for befolkningsutvikling i Ørland og Bjugn

Ut fra disse kalkylene vil utviklingen i økning i aldersgruppene bli slik fram mot 2030 i ca tall: småbarn (0-5 år) 185 flere med topp i 2023, grunnskolebarn (6-12 år) 300 flere, ungdommer (13-15 år) 85 flere, arbeidsdyktige (19-67 år) 670 flere, eldre (67-79 år) 420 flere og eldre (over 80 år) 300 flere.

Rambøllutredningen peker på utfordringer som utvidelse av *kapasitet* i eldreomsorgen, *videreutvikling av tilbudet* i eldreomsorgen og styrking av tilbud generelt på helse- og sosialområdet.

Vi har valgt å beskrive diakonale utfordringer relatert til to perioder eller faser: *omstillingsfasen* fra 2014 til 2019 og *utviklingsfasen* fra 2020 til 2030. De to periodene gir ulike scenarier med både ulike og like diakonale utfordringer.

Omstillingsfasen 2014-2019 med sitt scenario

Som nevnt ovenfor, vil det i de neste fem åra være stor anleggsvirksomhet knyttet til utbyggingen av flystasjonen. På det meste under utbyggingen på Melkøya var 3000 arbeidere i virksomhet der. De ble stort sett innkvartert på øya med båtforbindelse til byen. Statoil satte i gang egne fritidstilbud for arbeiderne ute på øya for å begrense bybesøkene. Vi vet ikke hvordan arbeiderne på flyplassanlegget skal innkvarteres. Vi vet heller ikke hvilke egne tilbud Forsvarsbygg, Kampflybasen og underentreprenører til Forsvarsbygg planlegger. Det er imidlertid grunn til å anta at et stort antall personer har både evne og vilje til å bruke en god del penger på ulike typer aktiviteter på fritida. Mange av disse aktivitetene vil bestå av et nokså hektisk restaurant og kaféliv i kommunesentrene. Dette vil spesielt være merkbart i helgene. Vi vet også at de fleste av arbeiderne vil være menn i ulike aldersgrupper. Vi vet også fra andre anleggsplasser at menn på anleggsplasser oppsøker skjenkesteder for å bli kjent med representanter for den kvinnelige del av befolkningen. I mange tilfelle kan dette føre til konflikter med deler av den mannlige lokalbefolkning, uønskede svangerskap, slåssing på utesteder og personlige tragedier. Når det er mange penger i omløp på et sted og mange mennesker som er på jakt etter noe å fylle ledig tid med, vil det også tiltrekke seg personer som vi i en samlebetegnelse kan si driver med virksomhet ” langt utenfor grensene av norsk lov”. Eksempler på dette er økonomisk svindel, narkotikaomsetning og prostitusjon. Samtidig med at den omfattende anleggsvirksomheten foregår, skal også mange nye familier og enkeltpersoner etablere seg i de to kommunene. Slik utvalget ser det, er det intet som tilsier at situasjonen på Fosen vil inneholde langt andre elementer enn situasjonen i Finnmark med hensyn på anleggsperioden.

Utviklingsfasen 2020-2030 med sitt scenario

Befolkningsveksten i utviklingsfasen fra 2020 til 2030 vil, slik det er framstilt i Rambøllutredningen, være på omkring 1100 nye innbyggere. Dette er det mest sannsynlige anslaget i følge utredningen. Det mest optimistiske anslaget vil være på noe over 1600 nye

innbyggere. Uansett hvilket anslag som er mest korrekt, vil også denne perioden preges av at mange familier og enslige skal finne et sted å etablere seg i de to kommunene. Når vi kommer til 2020, skal anleggsperioden stort sett være over. Det har vært stor aktivitet i en forholdsvis lang periode med sammensatte økonomiske og sosiokulturelle følger. Anleggsperioden har vært en periode med stor aktivitet og med mange penger i omløp for noen grupper i kommunene. For noen innbyggers vedkommende har nok denne perioden ført til at de nå opplever skille mellom ”fattig og ”rik” på en enda mer intens måte enn tidligere. Etableringer av virksomheter i byggeperioden må nå bygges ned. Dette får som resultat at flere må finne seg annet arbeid. Det er slett ikke sikkert at arbeid finnes på Fosen. Flere har skaffet seg dyrt husvære og ser seg nå nødt til selge huset eller leiligheten. Raske endringer i lokalsamfunn kan ha som resultat at store deler av befolkningen vil oppleve at mangel på sammenheng og mening kjennetegner tilværelsen. Opplevelse av mangel på sammenheng (OAS) er viktig for å beskrive forhold som vi er opptatt av her. Det finnes omfattende forskningsmessig dokumentasjon på at mangel på OAS i en befolkning øker forekomsten av psykiske problemer for enkeltmennesker som på sikt vil føre til sosiale problemer.(7) En skal også være oppmerksom på at noen grupper i befolkningen er mer sårbare enn andre mens andre grupper ser ut til greie seg meget bra selv under forholdsvis store omveltninger.

Vi har nå så kort som mulig beskrevet noen trekk ved to scenerier mellom 2014 og 2030 . Nå skal vi ta for oss diakonale utfordringer ut fra de to scenarier som er beskrevet. Vi har valgt å knytte utfordringene til befolkningsgrupper. Etter en kort omtale av utfordringene, skisseres mulige tiltak i diakonal regi for noen av dem.

3. TRIVSEL OG FELLESSKAP

I Diakoniplanen for Den norske kirke understrekes det at fellesskapsbygging er et viktig arbeidsområde for menighetens diakoni. Fellesskap kan bygges på ulike måter. Som eksempler nevnes arbeids- og interessefellesskap, nabofellesskap og selvhjelpsgrupper. Det er en viktig diakonal oppgave å utvikle nabofellesskapet i de to kommunenes lokalsamfunn. Uten et slikt fellesskap vil de som bor der mangle både vilje og evne til å ta vare på hverandre når det røyner på i hverdagen. Opplevelse av å være en del av en helhet, en del av et fellesskap er en klar betingelse for at innbyggerne skal trives i sitt nærmiljø.

Lokalsamfunnene i Ørland og Bjugn har gjennomgått litt ulike endringsprosesser fra krigen og til nå. Den tyske okkupasjonen medførte stor anleggsvirksomhet for Ørlands

vedkommende. Det ble bygd flyplass med rullebane av tre, oppført en mengde boligenheter og velferdsbygg for offiserer og soldater og forsvarsanlegg av ulike typer. Okkupasjonsmaktens nærvær i 5 år satte selvsagt sitt preg på tilværelsen for innbyggerne på godt og ondt. Mye av arbeidet ble utført av slavearbeidere fra fangeleirene på Uthaug og Austrått, men det var også store antall norske arbeidere. I 1951 startet anleggsperioden for den nye Ørland hovedflystasjon. Mange gårdsbruk ble ekspropriert. Det kom mange anleggsarbeidere til kommunen i utbyggingsperioden og 50-åra kan ikke karakteriseres som annet en periode preget av sosial uro. Da anleggsperioden nesten var over, rykket forsvarets personell inn på stasjonen. Den første tiden var ikke helt uten gnisninger mellom befolkningen utenfor gjerdet og de som var sysselsatt innenfor. Det er klart at også Bjugnsamfunnet var preget av krigen ikke minst på grunn av den korte avstander til nabokommunen. Bjugn kommune slik vi kjenner den i dag eksisterte ikke før i 1964 da Nes, Jøssund og deler av Stjørna kommuner ble slått sammen med Bjugn. Det er langt på vei riktig å hevde at Bjugnsamfunnet både før og etter 1964 er preget av større stabilitet enn hva tilfellet har vært for Ørlandssamfunnet. Både Ørland og Bjugn var fra gammelt av inndelt i mange grunnkretser som falt sammen med de gamle skolekretsene. I hver av disse kretsene var det en skole for elever i alderen 7 til 14 år. Dette er de såkalte grendeskolene. I de ulike bygdelag eller grender var det foruten skole, kanskje en butikk, et postkontor, et bedehus eller en annen type forsamlingslokale. Det er disse grendene som er de små lokalsamfunnene i begge kommuner. Innbyggerne bor ikke i Ørland eller Bjugn. Innbyggerne bor hver i sær i et av disse lokalsamfunnene.

3.1 De sosiale nettverkene

Utviklingen har stort sett vært entydig i begge kommuner: Skoler er blitt lagt ned. Det samme har post og butikk blitt. Det betyr at viktige samhandlingsarenaer eller møteplasser blir borte. På den måten flyttes samhandlingsarenaene inn til kommunesenteret. Identifiseringen med lokalsamfunnet eller ”vi-følelsen” svekkes. Det er helt klart at dette i sin tid får konsekvenser for de sosiale nettverkene til dem som bor i lokalsamfunnene. Lag og foreninger relaterer seg heller ikke lenger til lokalsamfunnet, men i større grad til kommunesenteret.

Utviklingen som er beskrevet ovenfor, gjelder i størst grad Ørland, men i Bjugn er *retningen* av utviklingen den samme som for Ørland. Vi vet i liten grad hvilken rolle flystasjonens tilstedeværelse gjennom årene har spilt for utviklingen som er skissert ovenfor. Vi vet heller

ikke hvordan nettverkene utenfor stasjonen påvirker nettverkene innenfor stasjonen. Vi vet heller ikke hvordan framtidig utvikling vil bli i så måte.

En persons sosiale nettverk (8,9) har mange funksjoner. Uten et sosialt nettverk blir vi veldig sårbare. Det er de utallige uformelle interaksjonene med familiemedlemmer, venner, kolleger, naboer og mennesker vi regner som bekjente, vi får bekreftelse på oss selv som personer. Når samhandlingsarenaene blir borte i lokalsamfunnet vil også store deler av det lokale nettverket forsvinne.. Det skjer ikke lenger særlig mye i lokalsamfunnet som angår den enkelte innbygger. Det er i kommunesenteret eller andre steder det skjer noe av betydning. Slik er lokalsamfunnene i de to kommunene på god vei til å bli desintegerte. I forskningen som tar for seg sosiale nettverk er det tale om to hovedtyper sosiale nettverk. Det personlige sosiale nettverket har vi nevnt. Kontekstuelle sosiale nettverk er sosiale nettverk som innbyggerne i det enkelte lokalsamfunn har felles innenfor lokalsamfunnet. I dagligtale sier man gjerne da "at alle kjenner alle her". Dette er et klart uttrykk for at et sosialt fellesskap finnes i lokalsamfunnet og at det finnes en vi-følelse. Dette gir seg gjerne uttrykk i at folk som bor benevner seg selv som "høybakkinger", "uthauginger" etc. Hvis det kontekstuelle nettverket brytes ned, blir lokalsamfunnet desintegert. Desintegrering av lokalsamfunnet har negativ betydning for den enkeltes psykiske helse på sikt.(10) Det finnes en rekke forskningsresultater som dokumenterer dette. Kjernen i "sosiokulturell desintegrasjon" av lokalsamfunn er en fragmentering av sosial kommunikasjon og gjensidig ivaretagelse, mangel på ledere som fungerer og folk som følger opp deres ideer og initiativ. Sagt på en annen måte betyr sosial desintegrasjon at store deler av innbyggernes sosiale nettverk blir borte. Dette betyr at innbyggernes personlige uformelle nettverk ikke lenger finnes der de bor, men andre steder. Et annet poeng er at innflyttere i desintegerte lokalsamfunn vil få store problemer med å etablere sosiale nettverk der.

3.2 Å ta vare på hverandre.

Kontekstuelle sosiale nettverk handler blant annet om å ta vare på hverandre. Nettverket er noe man blir fanget opp i. Lokalsamfunnet blir på denne måten et sikkerhetsnett for den enkelte innbygger. Det er i et slikt fellesskap i lokalsamfunnet at innbyggerne tar vare på hverandre.

Det er all grunn til å regne med at en utvikling som preges av desintegrering av lokalsamfunnene i de to kommunene ikke vil stanse opp i de årene framover, men at den

heller vil skyte større fart. Så vidt vi kan se er det ingen av kommunenes samfunnsplaner som legger til rette for tiltak som skal motvirke en desintegrering av lokalsamfunnene i kommunen. Utviklingen som er beskrevet ovenfor, representerer derfor store diakonale utfordringer.

3.3 Etablering av nærmiljøfaddere/lokalsamfunnskontakter

Alle kommuner er inndelt i grunnkretser. En grunnkrets er fast og stabil geografisk enhet både med hensyn til befolkning og kommunikasjoner. Fra gammelt av var det temmelig stort samsvar mellom de nåværende grunnkretser og skolekretser. Det var også vanlig at andre felles møteplasser som butikk, post eller en eller annen for samlingslokale fantes i skolekretsen. Mange grunnkretser tilsvarte og tilsvarede kommunenes lokalsamfunn. I Ørland og Bjugn er nok en del av grunnkretsene noe tynt befolket, men alle som flytter til en av de to kommunene og leier, kjøper eller bygger bolig vil måtte befinne seg innenfor en av kommunenes grunnkretser. Ørland er inndelt i 14 grunnkretser, mens Bjugn er inndelt i 26.

Fadderbegrepet er et vel etablert begrep i kirkelig sammenheng i forbindelse med dåp. I de senere år er fadder blitt tatt i bruk på flere andre områder. I både høgskoler og andre skoler er nå *fadderuke* blitt en fast foreteelse der elever som har gått en stund er med på å føre nye elever inn i skolemiljøet. Det er ingen tvil om at det vil være like nyttig og bra for personer som er nye i et lokalsamfunn å ha en fadder som kan være en ressurs for å komme inn i et nærmiljø man i utgangspunktet ikke kjenner. Når man har funnet fram til nærmiljøfaddere i de viktigste grunnkretsene, har menigheten et viktig redskap for det diakonale arbeidet. Nærmiljøfadderne kan også fungere som diakonikontakter i de ulike delene av kommunen. De kan være behjelpelig med å dele ut informasjon, arrangere husmøter og etter evne og mulighet ivareta en rekke oppgaver. Målet kan for eksempel være å etablere 10 slike kontakter i hver av kommune. Når disse kontaktene er opprettet har man et godt utgangspunkt for å få i gang arbeid av integrerende art (fellesskapsbygging) i de enkelte lokalsamfunn. *Samarbeid i nærmiljø* er et viktig stikkord og her er det av uvurderlig betydning at man samarbeider med de lag og foreninger som finnes i nærmiljøet. Det finnes også sikkert enkeltpersoner som er opptatt av å bedre fellesskapet i lokalsamfunnet der de bor.

4. DIAKONALE UTFORDRINGER I DE TO FASENE

Utvalget har med utgangspunkt i foreliggende faktaopplysninger, planer, utredninger og de to scenarier ovenfor kommet fram til et sett av diakonale utfordringer som i stor grad kan sees som direkte eller indirekte konsekvenser av at kampflybasen blir lokalisert på Ørland. For noen av utfordringenes vedkommende skisseres eksempler på organisert diakonalt arbeid i form av tiltak. Andre diakonale utfordringer er kun kort beskrevet. De konkrete diakonale tiltakene må utvikles i den nærmeste framtid i regi av menighetene i Ørland og Bjugn.

4.1 Anleggsarbeiderne (omstillingsfasen)

Mellom 2014 og 2020 vil det oppholde seg kanskje opp mot mellom 2000 og 3000 arbeidere på anleggene. De aller fleste av dem vil være menn i ulike aldersgrupper. Det er sannsynlig at aldersgruppene mellom 25 og 50 år vil være størst i arbeidsstokken. En stor andel av dem har familie et annet sted i Norge. Kveldene og helgene er fritid for de aller fleste. Det vil sikkert også være et fåtall som går i turnus (skiftarbeid) i perioder, når deler av anlegg skal ferdigstilles til en viss dato etter kontrakt. Noen av arbeiderne blir ukependlere, men det er likevel en stor andel som vil tilbringe helgene her. Fritidsaktivitetene som er nærliggende alternativer er kafébesøk, pub - og restaurantbesøk eller kino. Anleggsarbeidere er selvsagt ingen homogen gruppe. Det er det vi kan kalle anleggsarbeiderkulturen som har en viss grad av homogenitet. I denne kulturen, akkurat som i tidligere tiders sjømannskultur, da båtene hadde dager og ukers liggetid, er det faste handlingsmønstre for hva man gjør på fritida. Sett på denne bakgrunn, blir antakelig handlingsmønstrene temmelig ensartet for gruppen sett under ett. Det er lite sannsynlig at menighetenes diakonale arbeid kan bidra til å endre anleggsarbeiderkulturen, men det er ingen av de aktuelle fritidsaktivitetene som representerer et lavterskeltilbud hvis man har behov for å snakke med noen om vanskelige tema utenfor ”anleggsvirkeligheten”. Arbeiderne vil måtte ha felles kantiner og eller oppholdsrom. Her må kirkens omsorgstilbud gjøre seg **synlig** ved skriftlig informasjon som plakater, brosjyrer og liknende. Det har stor betydning at den eller de som er engasjert i det diakonale arbeidet stikker innom der arbeiderne befinner seg.

Sjømannskirkene har i årtier stekt vafler og servert kaffe til tusener på tusener av sjøfolk rundt om i verden. Forsvarets prestetjeneste driver og har drevet med oppsøkende virksomhet ved besøk på avdelingene hvor mannskapene har sitt daglige virke. Omsorgsarbeidet i menigheten kan eksempelvis være å lage en møteplass for arbeiderne med servering av kaffe, vafler og

skuffkake **onsdag** ettermiddag. (*Onsdagskafé* kan slik bli et nytt begrep i fritidssammenheng). Her kan det arrangeres dartturneringer og quiz- turneringer eller andre former for enkle felles aktiviteter. Her vil det også være mulig å snakke med noen om vanskelige tema.

Ansvarspersonene som er der kan også formidle kontakt til det offentlige hjelpeapparatet hvis dette er ønskelig eller nødvendig.

4. 2 Innflyttere (begge faser)

I begge faser vil det være både familier og enslige som flytter til kommunene for å bosette seg der fast eller for noen år. I en annen del av rapporten tok vi opp desintegrasjon i kommunenes lokalsamfunn og nevnte tiltak for å forebygge eller lempe på en slik utvikling.

En viktig faktor her er etablering av **nærmiljøfadder** i de enkelte lokalsamfunn/greder. (se 3 ovenfor). En av oppgavene til nærmiljøfadder er å ta kontakt med de nye som flytter inn. Oppretting av en slik ordning kan ha flere funksjoner. Den ene funksjonen er rett og slett å ønske den eller de som flytter inn velkommen. En annen er å informere om de tilbud kirka har. I denne sammenheng er det viktig at det finnes en informasjonsstrategi for det diakonale arbeidet. En tredje funksjon er å fungere som en guide i det konkrete lokalsamfunn. Her kan det være ønskelig at man tar den eller de med på en liten "hilse-på-tur" i nabolaget hvis de ikke har noe i mot det. Det ønskede resultat av et slikt arbeid er at alle som flytter inn vet om en konkret person i grenda som man kan henvende seg til og at man minimum har hilst på minst en av naboene i nærmiljøet. Utvalget vil understreke at de diakonale tiltakene med innflyttere som målgruppe, må sees i sammenheng med eventuelle tiltak som kommunene har rettet mot innflyttere. Det diakonale arbeidet må skje i samarbeid med den offentlige sektoren og de frivillige organisasjonene med kirka som en viktig samfunnsaktør og bidragsyter.

4.3 Personer som må flytte fra boligen sin grunnet helsefarlig flystøy (begge faser)

Det er en stor psykisk belastning ufrivillig å måtte flytte fra boligen hvor man kanskje har bodd i mange år. Det er både sorg og savn forbundet med en slik drastisk hendelse. Det blir også slik at "støyofrene" mister store deler av det lokalt baserte nettverket sitt på grunn av at nærmiljøet de bodde i med ett ikke eksisterer lenger.

Det er faktisk en sannhet i uttrykket at "felles skjebne er en trøst". Det vil alltid hjelpe å snakke med noen om det man har gjennomgått og gjennomgår. Dessuten er det viktig å få

hjelp til å løfte blikket og se framover. Det er en diakonal oppgave å lage **samlinger for støyofre** i kirka eller på andre møteplasser for dem som er rammet av dette. På slike samlinger kan man dele tanker med andre som man har skjebnefellesskap med. Samlingene gir en inspirasjon og kraft til å gå videre i hverdagen.

4.4 Forsvarsfamiliene (begge faser).

Forsvarsfamilie, i vår sammenheng, kan være to voksne med eller uten barn hvor den ene eller begge har sitt arbeid på basen. Det kan dreie seg om sivile eller militære arbeidsforhold.

Når det gjelder **etablering av sosialt nettverk**, vil også enslige som flytter hit pga ansettelse på basen, i stort monn stå overfor de samme problemene som familiene. De nyinnflyttede familiene har ikke nære slektninger som foreldre eller annen nær familie i den umiddelbare nærhet. Dette kan for eksempel by på problemer med barnevakt både på kvelder eller hvis barn blir syke og må være borte fra barnehage eller skole. En vanlig situasjon vil også være at den ene part arbeider på basen mens den andre part er heimeværende med barn og jobbsøker. For at familien skal trives på det nye stedet, er etablering av sosiale nettverksforbindelser en absolutt nødvendighet. Å ha et nettverk på arbeidsplassen er ikke det samme som å ha et nettverk i nærmiljøet. Når arbeidsdagen er over har de som har bodd her en stund et nettverk utenfor arbeidsfellesskapet. For familien er det bra at store deler av nettverksforbindelsene er felles for alle i familien. I familier med to voksne og små barn blir det ofte til at man hver sin gang kan drive med fritidsaktiviteter eller besøke venner. For den enslige med barn blir fritidsaktiviteter og vennebesøk en sjeldenhet eller kanskje en umulighet. Et mulig tiltak her kan være opprettelse av en **barnevaktsordning** hvor for eksempel fjorårskonfirmanter kan delta. Tiltaket kan organiseres i samarbeid med diakon eller diakoniarbeider. Frivillig-sentralene i Ørland og Bjugn har arrangert flere barnevaktkurs. I tillegg til slike tiltak vil **nærmiljøfadderne** kunne spille en viktig rolle i nettverksbyggingen til forsvarsfamiliene.

Personell fra kampflybasen vil i framtida som tidligere, måtte delta i såkalte **skarpe oppdrag** langt fra Norge. Angsten for at noe alvorlig kan hende der ute vil være en tung påkjenning for den eller de som sitter og venter på at ektefelle, samboer, far eller mor skal komme hjem igjen og at hverdagen skal bli som før. I tillegg vil det å være helt *alene* med dette, uten å ha noen å snakke med, gjøre situasjonen enda verre. Det kan også hende at om "alt" går bra der ute så er det en "annen" som kommer tilbake enn den som dro ut. Opplevelsene der ute var sterkere enn man fra først av tenkte at de skulle være og de har satt sitt preg på den som var der. En

viktig diakonal oppgave her er å være samtalepartner for den som trenger det enten det er for den som har vært hjemme eller for den som har kommet tilbake. (Ref. 4.10 om veteranene).

Når det gjelder forsvarsfamiliene må det understrekes sterkt at et godt samarbeid med personell på kampflybasen er av avgjørende betydning. Et mulig tiltak vil være at diakon eller diakoniarbeider sammen med stasjonspresten inviterer til arrangementer hvor forsvarsfamilienes situasjon er tema.

Et strukturert samarbeid mellom kirka og kampbasen om diakonale tiltak for forsvarsfamilier og veteraner må snarest etableres.

4.5 Vansker for ungdom i etableringsfasen pga høye boligpriser (mest andre fase).

Gjennom hele utbyggingsfasen har det flyttet mange, både enslige og familier, til kommunene. Dette skyldes i stor grad nye stillinger og naturlig avgang ved kampflybasen, men også nyetableringer av nye virksomheter i anleggsperioden både av midlertidig og permanent art. Presset på tomter og boliger har til dels vært stort, noe som i sin tur har ført til høye boligpriser. Ungdom som fra før av har hatt en utsatt posisjon på boligmarkedet vil, som følge av dette, få en enda vanskeligere posisjon. Flere unge kan komme i den situasjon at de ønsker å ha familie og skape seg sitt eget hjem, men at dette ikke er mulig innenfor det boligmarkedet som finnes i kommunen. De har både kompetansen og de har jobb eller mulighet for jobb, men boligprisene er et hinder. Det sosiale nettverket finnes i lokal-samfunnet i Ørland eller Bjugn, men det synes som om eneste mulighet er å flytte til et annet sted hvor det er lettere å etablere seg med familie. Dette blir en vanskelig valgsituasjon for de unge boligsøkende i utviklingsfasen.

4.6 Personer med rusproblemer (begge faser).

Både Ørland og Bjugn har som andre norske kommuner mange personer med rusproblemer allerede før utbyggingsfasen tar til. Når vi i denne rapporten bruker begrepet rusproblemer, mener vi problemer knyttet til misbruk av alle typer rusmidler. En svært stor del av rusproblemene er skjult for allmennheten. Folk flest tenker nok på narkotikamisbrukere eller narkoman ungdom når begrepet *rusproblemer* nyttes. Utbyggingsfasen fra 2014 til 2020 vil preges av stor uro både økonomisk, sosialt og kulturelt sett. Begge kommuner vil bli preget av

forholdsvis stor pengeflyt og dette vil etter all sannsynlighet føre til større omsetning og bruk av både alkohol og narkotiske stoffer av forskjellige slag. Rotløshet og mangel på opplevelse av sammenheng (OAS) (8) vil i stor grad legge forholdene til rette for de unges utprøving av ulike typer rusmidler. Det er en solid sammenheng mellom alkoholmisbruk og problemer i familien. Ektefeller, samboere og i første rekke barn lider under slike forhold som i stor grad finnes skjult for både slekt, venner og nærmiljø. De pårørende til unge rusmisbrukere blir påført mye lidelse som følge av rusmisbruket. Problemene for de pårørende er mangesidige. Det dreier seg for eksempel om stadig frykt for at barn eller søsken skal dø av overdose, bli syke eller komme til skade. Det kan også dreie seg om stadig mas om penger. Kanskje er likevel det største problemet for pårørende *skammen* ved å ha et barn eller en bror eller søster som er rusmisbruker. Å stå alene med alt dette er en stor påkjenning. De kommunale instanser her selvsagt hovedansvaret for arbeidet med rusproblematikken i kommunene, men like fullt representerer det en stor diakonal utfordring også.

4.7 Fattigdomsproblematikk (begge faser).

Fattigdomsproblematikk er et tema som stadig blir tatt fram i media, men kanskje ikke i så stor grad i den enkelte kommune. Problemet er allerede til stede i alle kommuner, også i Ørland og Bjugn, men vil nok forsterkes når pengeflyten øker i de kommende år. Fattigdom er ikke bare spørsmål om ikke å ha nok til det nødvendige. Det er like mye en *opplevelse* av å være fattig. Det å oppleve at de andre har mer enn deg. En opplevelse av at de andre har råd til å være med på mer og oppleve mer enn du kan. Dette er spesielt hardt for barn og ungdom. Det bør for eksempel ikke være slik at økonomien i en familie skal hindre konfirmanter i å delta på konfirmantleir eller andre aktiviteter som menigheten står for. Menighetens diakoni må også være et talerør for dem har langt mindre enn andre i lokalsamfunnet.

4.8 Samlivsproblemer (begge faser)

De korte og stikkordsmessige scenario-beskrivelsene ovenfor peker på at både Ørland og Bjugnsamfunnet i de nærmeste år vil være utsatt for temmelig store forandringer og påkjenninger. Både omstillingsfasen og utviklingsfasen vil utfordre både etablerte tradisjoner og normverk. Med tre ord kan årene som ligger foran beskrives som *sosiokulturelt urolige år*. Det ustabile i samfunnet rundt familiene vil også kunne virke negativt på familienes indre liv.

Ustabile kontekster kan føre til ustabile familieliv. Ustabilt familieliv preges av at opplevelsen av samhold og fellesskapsfølelse blir borte. Dette fører i sin tur til hyppige konfliktsituasjoner som utløser krangler og i verste fall utøvelse av fysisk vold. At de voksne i ustabile familier utøver psykisk vold mot hverandre forekommer også i mange tilfeller. Hvis dette er situasjonen i barnefamilier, er det barna som lider mest og kan bli påført varig skade. Et eventuelt samlivsbrudd vil også berøre barna sterkt. Det er vanskelig å snakke med andre om at familien har problemer. Det skal forholdsvis mye til for at man tar kontakt med et familievernkontor. Når det skjer, er det ofte for sent å redde familien fra å bli brutt opp.

Å skape et lett tilgjengelig lavterskeltilbud for fortrolige samtaler og eventuell hjelp til å finne fram til kompetent rådgivning er en diakonal utfordring.

4.9 Kulturkollisjoner i nærmiljøene og på kommunenivå (begge faser)

I løpet av kort tid vil kommunene ha fått en rekke nye innbyggere. De nye innbyggerne er i mange tilfelle bærere av andre kulturtrekk enn de kulturtrekkene som tradisjonelt eksisterer i nærmiljøene. Dette gjelder mange forhold og ikke minst de livssynsmessige forhold og trossamfunnsmessig tilknytning. Innbyggere som er født og oppvokst her eller har bodd her lenge, vil kanskje oppleve ”det nye” som truende. Det er heller ikke til å legge skjul på at det i sin tid, for Ørlands vedkommende, var en del gnisninger mellom innflyttere med stasjons-tilknytning og lokalbefolkningen. Flystasjonen har gjennom årene utvilsomt vært en viktig arbeidsplass-ressurs for bygdesamfunnene i de to kommunene. Likevel må man nok si at mye av integrasjonen har skjedd på den lokale kulturens premisser. Den store kompetansen og kreativiteten som finnes hos flystasjonens personell har nok i varierende grad gjennom årene blitt utnyttet fullt ut som kulturskapende faktor i kommunene. Flystasjonen har i stor grad vært et samfunn i samfunnet. Helt siden flystasjonen ble tatt i bruk har det i Ørlandssamfunnet vært temmelig klare skiller mellom det vi kan kalle den *opprinnelige* befolkningen eller de som har bodd her i mange generasjoner og de som flyttet hit tilknyttet flystasjonen. Situasjonen har ikke vært helt den samme i Bjugn. Bygging av felleskap i lokalsamfunnene mellom de nye og de gamle innflytterne og den opprinnelige befolkningen, som diakonalt prosjekt, vil bli en stor og utfordrende oppgave i de kommende år. I denne sammenheng er et godt og tillitsfullt samarbeid med kampflybasen absolutt nødvendig for å oppnå et godt resultat.

4.10 Veteraner med psykiske og/ eller fysiske problemer/skader. (begge faser).

Veteraner er norske kvinner og menn som har deltatt i internasjonale fredsbevarende operasjoner. I både Ørland og Bjugn bor det per i dag mange veteraner. Etter hvert som kampflybasen bygges opp og kommer i drift vil flere bosatt her delta i framtidige operasjoner rundt om i verden. Mange veteraner vil slite med fysiske og/eller psykiske problemer etter gjennomført oppdrag. Ofte vil også det å komme tilbake til hverdagen være et problem i seg selv. Rapporter om dette har i den senere tid satt fokus på manglende oppfølging av veteranene. Forsvaret har ansvaret for oppfølging av veteranene over en viss tid, men etter det sluses de over til det offentlige hjelpeapparatet. Mange hevder at det sivile hjelpeapparatet har for liten kunnskap om veteranens situasjon. Dette fører ofte til at veteranene faller mellom to stoler. Den enkelte veteran må bli tatt vare på i det lokalsamfunn han eller hun er bosatt. Det er en framtidig diakonal utfordring å være med på dette. For å gjøre situasjonen så god som mulig for veteraner bosatt i Ørland og Bjugn vil en del av den diakonale innsatsen være å bistå i etableringen av gode og permanente samarbeidsrelasjoner/organer mellom det sivile hjelpeapparatet og personell ved kampflybasen.

4.11 Fra barn til ungdom - fra ungdom til voksen (begge faser)

Første fase er en seksårsperiode og det vil være omkring 1450 personer i de to kommunene som skal utvikle seg fra barn til voksne i denne perioden. Denne gruppen vil være spesielt sårbar. I de to kommunene er aldersfordelingen slik i 2013: 5-9 år : 542, 10-14 år : 594 og 15-19 år: 722. Det er flere enn 100 9-åringer som vil være 15 år i 2019. De eldste aldersgruppene vi har nevnt, vil være godt over 20 år i dette året. I det vi har kalt omstillingsfasen, er det altså til sammen opp mot 1450 mennesker som er på vei mot å bli voksen. Faktisk utgjør denne gruppen 15 % av den samlede befolkning i kommunene! Utvalget er av den oppfatning at det er ytterst viktig å komme i gang med det konkrete arbeidet rettet mot denne gruppen snarest mulig. Her som ellers, er det viktig å begynne med dem det gjelder. Etter utvalgets mening må arbeidet starte med at man får høre fra de unge selv hvordan de opplever sin situasjon, hvilke spørsmål de har, hvilke tema de er opptatt av og hva de eventuelt opplever som vanskelig eller problematisk. Som nevnt avslutningsvis i rapporten, peker utvalget på at arbeidet med å utvikle ungdomsdiakonien må ha høy prioritet og at det må starte som et tidsavgrenset utviklingsprosjekt hvor representanter for ungdommen blir aktive prosjektmedarbeidere.

5. NETTVERKSBYGGING UTOVER OG INNOVER

I diakoniplanen for Den norske kirke anbefales økt samarbeid innad i kirken og mellom kirkesamfunn. Det anbefales også en styrking av samarbeidet med organisasjoner, institusjoner og offentlige instanser. Det finnes fra 20 til 30 aktive frivillige organisasjoner i en gjennomsnittskommune i Norge.(11) Hvis man spør enkeltpersoner, kjenner de fleste til fem, seks av dem. Det vil være av avgjørende betydning for det diakonale arbeidet at nettverksbyggingen kommer i gang og at man lykkes med den. De frivillige organisasjonene er *en* stor gruppe aktører, mens den andre gruppen aktører befinner seg innenfor offentlig virksomhet. Nettverksbyggingen må rettes både *utover og innover*. Med dette mener vi følgende:

Nettverksbygging utover betyr bl.a. etablering av nærmiljøfaddere og etablering av kontakt med de frivillige organisasjonene i lokalsamfunnene i kommunene for å utvikle et fruktbart ”samarbeid i nærmiljøet”.

Nettverksbygging innover (12) betyr etablering av kontakt med relevante personer eller utvalg/komiteer som arbeider i de ulike sektorene i kommunene og etablering av kontakt med relevante personer eller enheter som har sitt virke på kampflybasen. Å etablere kontakt betyr ikke bare at man har tilfeldige møter om konkrete saker, men at det opprettes nye og permanente samarbeidsorganer eller at representanter fra det diakonale arbeidet går inn i råd eller utvalg som allerede finnes.

Fra det tidspunkt at vedtaket om lokalisering av kampflybasen var gjort og i årene framover vil mange avgjørelser av stor betydning for den enkelte innbygger og grupper av innbyggere bli fattet med utgangspunkt i utvalgs – og komitéarbeid, høringer, seminarer og konferanser. Utvalget er bevisst på at tilstedeværelse på slike arenaer er essensielt for utviklingen av det framtidige diakonale arbeidet og for det kirkelige arbeidet som helhet.

6. TILSTEDEVÆRELSE OG TILGJENGELIGHET

De diakonale utfordringene som er nevnt i kapittel 4 handler i stor grad om å være **tilstede** og å være **tilgjengelig**. For det første handler det om å være der folk er. De er i sentrum om dagen på butikkene og på kafeene. Om kveldene er de i sentrum på kafeene, på restaurantene, i kulturhusene eller de rett og slett driver gatelangs. De fleste er nok heime i det lokal-

samfunnet de bor i. Det oppsøkende diakonale arbeidet handler i første omgang om å snakke med medmennesker om alminnelige temaer som opptar dem. Når relasjoner opprettes på et slikt grunnlag, blir det også ufarlig å snakke om det som er mer problematisk og vanskelig å forholde seg til.

Tilgjengelighet er like viktig som tilstedeværelse. I stor grad handler tilgjengelighet om at terskelen ikke må være for høy. Er den det, sperrer den for kontakten. Det er nødvendig å senke terskelen for å komme i gang med det egentlige diakonale arbeidet. Vi kan for eksempel tenke oss at man starter en vaktordning på kirkekontoret en eller to kvelder i uka hvor folk kan henvende seg for samtale eller for å gjøre avtaler om samtale på et senere tidspunkt. Man kan også ha ”stikk-innom-åpent” kirkekontor for kaffe og en prat et par timer på dagtid en dag i uka. I tillegg kan personell være tilgjengelig på mobiltelefon i faste tidsrom på enkelte dager. Opprettelse av Diakonien *facebookside* er også et godt middel for å gjøre terskler lavere

7. RESSURSER OG RESSURSBEHOV

I dette avsnittet gjør vi rede for de ressurser Ørland og Bjugn menigheter disponerer over i form av stillinger og lokaler. Andre ressurser som likvide midler og frivillig innsats er ikke tatt med. Stillinger knyttet til kirkegårdene er ikke tatt med i oversikten. Om menigheten har diakoniutvalg eller ikke er nevnt her.

Ørland menighet:

Stillinger: Sokneprest i hel stilling, kapellan, halv stilling delt med Bjugn (ubesatt), trosopplæringsleder i 40 % stilling, klokker i 20 % stilling, kirkeverge i hel stilling og sekretær i 50 % stilling.

Lokaler: 2 kirker og lokaler på kirkekontoret som kan nyttes til små samlinger. Menigheten benytter misjonshuset og stasjonskapellet etter avtale.

Menigheten har ikke diakoniutvalg og har ikke utarbeidet plan for diakonalt arbeid.

Bjugn, Nes og Jøssund menigheter:

Stillinger: Sokneprest i hel stilling, kapellan, halv stilling delt med Ørland (ubesatt), trosopplæringsleder i 30 % stilling, diakoniarbeider i 40 % stilling (lønnet ved innsamlede midler), kirkeverge i hel stilling, kontorsekretær for prestene i 30 % stilling og sekretær for menighetsrådet i 20 % stilling.

Lokaler: 4 kirker, 1 kapell, menighetshus (medeier), 2 bedehus (som kan benyttes).

Menigheten har diakoniutvalg og har utarbeidet plan for diakonalt arbeid.

Prestetjenesten ved Ørland flystasjon

Stillinger: 1 fast ansatt stasjonsprest, 1 vernepliktig prest og 1 vernepliktig presteassistent

Lokaler: Stasjonskapellet.

*

Stillingsressursene som menighetene disponerer i dag er fullt ut benyttet til å utføre de viktigste oppdragene og oppgavene menighetene er pålagt innenfor Den norske kirke. Verken Ørland eller Bjugn har diakon. Bjugn menighet har diakonarbeider i delstilling finansiert ved hjelp av innsamlede midler. Denne ressursen nyttes i hovedsak i arbeid for og blant eldre i menigheten. Det øvrige diakonale arbeidet blir utført i den grad ressurser er tilgjengelige ved innsats fra de øvrige stillingene og frivillig arbeid. Det samme er tilfelle i Ørland hvor man heller ikke har noen stilling som har diakonalt arbeid som hovedoppgave. Som denne rapporten viser, byr tiden fram til 2030 på en rekke nye diakonale utfordringer. Dette kommer i tillegg til at det fra før knapt finnes ressurser som kan nyttes i et bredt diakonalt arbeid i menighetene slik Kirkemøtet ser det diakonale arbeidet i Den norske kirkes menigheter.

Fremtidig ressursbehov:

For at det diakonale arbeidet i begge menigheter skal kunne møte de kommende års utfordringer, må diakon i hel stilling snarest komme på plass i både Ørland og Bjugn. Uten en stor frivillig innsats blir oppgavene uløselige for *en* ansatt i delt stilling. Det ligger imidlertid et stort potensiale av frivillig innsats i begge kommuner. Det trengs en person som kan arbeide spesielt med ressurs -mobiliseringen. Arbeidet med denne oppgaven må starte snarest mulig. Menighetens totale diakonale virksomhet kan selvsagt ikke utøves av en enkelt person

som innehar en diakonstilling. Alle som på en eller annen måte er engasjert innenfor menighetens omsorgsarbeid, utfører større eller mindre deler av menighetens diakonale arbeid. Dette gjelder ansatte i alle stillingskategorier og de frivillige medarbeiderne.

Både Ørland og Bjugn har behov for **nye tidsmessige lokaler** som arenaer for å møte med mennesker i deres hverdagsliv. Det er selvsagt også viktig å utnytte de lokalene man i dag disponerer så godt som mulig. Å finne nye muligheter her er et arbeid som så vidt er begynt.

8. AVSLUTNING OG VIDERE ARBEID

Etter å ha drøftet seg fram til hvilke diakonale utfordringer etablering og drift av kampflybase byr på, peker *felleskapsbygging, tilstedeværelse og tigjengelighet* seg ut som hovedstrategier for utviklingen av det framtidige organiserte diakonale arbeidet i Ørland og Bjugn.

Framtidsutvalget har vært et samarbeidsprosjekt mellom menighetene i Ørland og Bjugn og prestertjenesten ved Ørland hovedflystasjon. Det foreligger etter utvalgets mening to alternativer for utvikling av diakonale tiltak i Ørland og Bjugn:

Utfordringene det pekes på i rapporten er noe ulikt representert i de to menighetene. Dette har flere årsaker. Samfunnsutviklingen i de to kommunene i de siste femti år har ført til at Ørland og Bjugn har flere likhetstrekk, men at de også skiller seg fra hverandre. Integrasjons- og desintegrasjonsprosessene i lokalsamfunnene har vært av ulik karakter og de to kommunesentrene har ulike urbane trekk. I sum kan man hevde at Bjugn sosiokulturelt sett i større grad enn Ørland har tatt vare på- og utviklet tradisjonene fra tidligere generasjoner. Dessuten skjer utbyggingen av og oppbyggingen av kampflybasen på Ørland.

Med bakgrunn i dette **går utvalget inn for** at videreføringen av arbeidet i form av utvikling av diakonale tiltak skjer både som separate prosjekter under menighetsrådene i hver av de to kommunene og som samarbeidsprosjekter mellom menighetsrådene i Ørland og Bjugn.

En annen tanke kan være at utvalget reorganiseres med nye medlemmer fra Ørland og Bjugn og at det fungerer som en arbeidsgruppe som leder arbeidet med utviklingen av diakonale tiltak i begge menigheter i samarbeid med han eller hun som får ansvaret for det konkrete utviklingsarbeidet.

Utvalget vil understreke at arbeidet med å utvikle ungdomsdiakonien må starte umiddelbart som tidsavgrenset utviklingsprosjekt hvor representanter for ungdommen blir aktive prosjektmedarbeidere. Hvis det blir aktuelt med en felles diakonstilling for Ørland og Bjugn, er det viktig at organiseringen av stillingen blir grundig utredet før utlysning og tilsetting skjer.

Referanser

1. Bjugn kommune (2012): *Til ungdommen. Kommuneplanens samfunnsdel 2012-15.*
Bjugn kommune.
2. Ørland kommune (2013): *Planstrategi og planprogram. Ørland 2013 – 2026.*
Ørland kommune.
3. Forsvarsbygg (2013): *Befolkningens helse og trivsel og Friluftsliv og nærmiljø.*
Forsvarsbygg. Oslo
4. Rambøll (2013): *Demografi og behov som følge av kampflybase.*
Rambøll. Trondheim.
5. Kirkerådet (2010): *Plan for diakoni.*
Kirkerådet. Oslo.
6. Norut NIBR Finnmark (2006) : *Samfunnsvirkninger fra første feltutbygging i Barentshavet. Snøhvit 2002-2006, ett år etter produksjonsstart.* Hammerfest.
7. Dybvik Akre, Ann-Grete (2010): *Gjør det vondt å vokse? Psykisk helse og lokalsamfunn i rask endring.*
Avdeling for helse – og idrettsfag. Høgskolen i Hedmark. Elverum.

8. Fyrand, Live (2005): *Sosialt nettverk.*
Universitetsforlaget. Oslo.
9. Bø, Inge og Schiefloe,
Per Morten (2007): *Sosiale landskap og sosial kapital:
Innføring i nettverkstenkning.*
Universitetsforlaget. Oslo.
10. Dalgård, Odd Steffen (1980): *Bomiljø og psykisk helse*
Universitetsforlaget. Oslo.
11. Ingebrigtsen, Oddbjørn (1979): *Organisasjonsaktivitet på Berkåk og Kvenvær.*
Institutt for sosiologi og samfunnskunnskap. Trondheim.
12. Svinvik, Margrethe (2012): *Bedre samhandling ved Hjemmesykepleien i Surnadal
kommune gjennom aksjonsbasert endringsprosess?*
Aarhus universitet og Copenhagen Business School.
København.